

Metode și perspective metodologice feministe în romanul românesc scris de femei (1845–1914)

Cătălina Stanislav

Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts
Corresponding author emails: catalina.stanislav@ulbsibiu.ro

Methods and Feminist Methodological Perspectives in the Romanian Novel Written by Women (1845–1914)

Abstract: Acest articol propune o cartografiere a metodelor și perspectivelor metodologice feministe aplicabile studiului romanului românesc scris de femei între 1845 și 1914, un corpus marcat de o dublă marginalitate – de gen și geopolitică – în cadrul literaturii europene. Pornind de la demersul doctoral dedicat configurării câmpului literar feminin din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, analiza integrează abordări complementare precum distant reading, close reading, standpoint epistemology, diffractive reading și naratologia feministă. Acestea permit examinarea modului în care autoarele se poziționează în structurile literare naționale și transnaționale, precum și investigarea strategiilor narrative, a reprezentărilor de gen și a relațiilor dintre corp, materialitate și discurs. Articolul discută, de asemenea, utilitatea unor modele teoretice precum sistemele literaturii mondiale (Moretti), conceptul de cunoaștere situată (Haraway) și analiza agentivității materiale (Barad, Alaimo), pentru a evidenția atât inegalitățile structurale care au modelat circulația și receptarea romanelor scrise de femei, cât și procesele de producere a diferenței în interiorul textelor. În final, argumentul central susține necesitatea unui cadru metodologic plural, interconectat și reflexiv, care să permită interpretarea complexă a unui corpus literar insuficient explorat și să reafirme relevanța cercetării feministe în reconfigurarea istoriei literaturii române.

Keywords: metodologii feministe, scriitură feminină, roman românesc, critică literară feministă, scriitoare din secolul al XIX-lea.

Citation suggestion: Stanislav, Cătălina. "Metode și perspective metodologice feministe în romanul românesc scris de femei (1845–1914)". *Transilvania*, no. 11 (2025): 6-14.
<https://doi.org/10.51391/trva.2025.11.02>.

Acest articol își propune să prezinte și să discute o serie de metodologii feministe relevante pentru studiul literaturii scrise de femei în spațiul est-european, având ca punct de plecare propriul meu demers de clarificare metodologică în cadrul viitoarei teze de doctorat, *Dubla marginalitate a scriitoarelor din literatura est-europeană. Romanul românesc scris de femei (1845–1914)*. Am început să schițez acest articol tocmai în încercarea de a identifica poziționarea teoretică și instrumentele critice adecvate pentru analiza unui corpus literar insuficient investigat, situat la intersecția dintre marginalitatea de gen și cea geopolitică. În centrul proiectului doctoral se află romanul românesc scris de femei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, până în 1914, corpus pe care îl explorez atât din perspectiva receptării sale contemporane (acolo unde există), cât și din perspectiva poziționării sale în raport cu literatura europeană. Pornind de la *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* și de la arhivele Muzeului Digital al Romanului Românesc, urmăresc să cartografiez contextul literar în care apar primele romane scrise de femei, să analizez modul în care acestea au fost criticate, discutate, eventual traduse sau integrate în istoriile literare, și să evidențiez vizibilitatea lor în spațiul cultural al vremii.

Demersul urmărește, de asemenea, investigarea reprezentării de gen în romanul scris de femei, comparativ cu cel scris de autori bărbați, printr-o combinație de lectură de tip *distant reading* și analiză cantitativă. Complementar, voi realiza studii de caz prin care examinez în detaliu reprezentarea feminină în romane selectate, folosind triada regimurilor de relevanță¹. Această abordare permite articularea unei analize stratificate, care îmbină *close reading*, *distant reading* și metode de tip *diffractive reading*, pentru a surprinde felul în care narațiunile sunt influențate de idei despre gen, sexualitate și poziționare socială, dar și modul în care acestea au fost receptate de critica vremii.

Diferențele dintre scriitoarele active la începutul secolului XX și cele ale perioadei interbelice, primele fiind adesea mai radicale și mai implicate în mișcarea feministă incipientă, așa cum o demonstrează exemple precum Sofia Nădejde sau Adela Xenopol, evidențiază complexitatea relației dintre gen, angajament social și formă literară. Genul devine astfel un instrument atât productiv, cât și limitativ, afectând direct modul în care autoarele au fost

1. Galin Tihanov. *The Birth and Death of Literary Theory. Regimes of Relevance in Russia and Beyond* (Stanford: Stanford University Press, 2019).

percepute și integrate în regimurile dominante de relevanță literară. Prin urmare, obiectivul acestui articol este de a prezenta metodele feministe pe care le voi utiliza în analizarea romanului românesc scris de femei în perioada 1845–1914 și, mai ales, de a argumenta necesitatea unui cadru teoretic care să permită înțelegerea profundă a dublei marginalități a acestor scriitoare, dar și necesitatea unui cadru teoretic care să faciliteze cercetarea feministă. Articolul reprezintă, în același timp, un exercițiu de auto-poziționare ca cercetătoare în interiorul propriului meu proiect doctoral și un demers de justificare a instrumentelor analitice pe care le consider adecvate pentru studiul acestui corpus.

Metode, metodologii, epistemologii feministe

Există, așadar, trei modele distincte care pot fi identificate în literatura română scrisă de femei la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea: demersul pre-modernist, modelul cu funcție militantă și investigațiile de subgen. Pentru a înțelege mai bine apariția și specificul acestor modele, este important de avut în vedere contextul mai larg al perioadei de ascensiune a romanului în România – 1845-1947 fiind o primă macroperioadă a evoluției sale –, când câmpul literar era puternic dominat de autori bărbați, atât în narațiunile politice, cât și în direcțiile moderniste sau în ficțiunea de divertisment. Această predominanță masculină nu a influențat doar temele și estetica epocii, ci și modul în care au fost percepute și integrate contribuțiile feminine. În acest cadru, analiza modelelor literare feminine de la începutul modernității necesită și un set de instrumente metodologice adecvate, aflate la intersecția dintre studiile literare și studiile de gen. Pe lângă metode consacrate precum *distant reading*, abordarea va integra concepte precum *standpoint epistemology* – sau cunoaștere situată/parțială, teoretizată de autoare precum Donna Haraway, Patricia Hill Collins și Sandra Harding – și *diffraction reading*, noțiune centrală în noul materialism. Aceste perspective permit nu doar o reevaluare a poziționării subiectului feminin în câmpul literar, ci și o explorare mai nuanțată a modului în care strategiile textuale se construiesc în dialog cu structurile de putere ale epocii.

Pentru a înțelege mai bine ramificațiile modului în care literatura română scrisă de femei se poziționează la periferia Europei, este util un cadru teoretic inspirat de interpretarea lui Franco Moretti asupra teoriei sistemelor mondiale. Această perspectivă permite vizualizarea formelor de inegalitate socială atât în interiorul lumii literare românești din prima jumătate a secolului al XX-lea, cât și în interiorul segmentului reprezentat de scriitoare, unde raporturile dintre centru și periferie se manifestă nu doar geopolitic, ci și simbolic. În completarea acestei poziționări macrostructurale, receptarea critică a operelor selectate și plasarea lor în câmpul literar pot fi analizate pornind de la conceptualizarea lui Pierre Bourdieu – și, într-o variantă actualizată, a lui Gisèle Sapiro – asupra structurii câmpului și a „spațiului luărilor de poziție literare sau artistice, adică ansamblul structurat al manifestărilor agenților sociali implicați în câmp – opere literare sau artistice, desigur, dar și acte sau declarații politice, manifeste sau polemici etc.”² Această perspectivă permite examinarea modului în care strategiile literare și pozițiile ocupate de autoare se articulează în raport cu ierarhiile simbolice ale epocii. Analiza unui corpus de romane³ se va baza pe instrumente cantitative și relaționale, precum analiza de rețea propusă de Moretti, utilă pentru a urmări modul în care personajele interacționează între ele – frecvența dialogurilor, modurile de menționare, distribuția vizibilității narrative.

În paralel cu metode precum *distant reading*, poate fi integrată și *diffraction reading*, principala tehnică utilizată de teoreticienele Noului Materialism, de la Trinh Minh-ha la Karen Barad. Dacă școlile literare clasice și paradigmele hermeneutice tradiționale se sprijină pe opoziția observator/observat și, prin extensie, pe un regim al reprezentativității, Noul Materialism propune estomparea acestor structuri binare și reconsiderarea reprezentării nu prin raportare stabilă la teorii deja consolidate, ci printr-o folosire a lor în manieră difractivă. Karen Barad formulează această perspectivă atunci când reia conceptul de performativitate al lui Judith Butler: nu pentru a-l ancora în procesul de constituire a subiectului, ci pentru a-l reorienta către producția materialității corporale, contestând astfel reprezentationalismul. Pornind de la aceste idei și de la alte contribuții esențiale ale teoreticienelor nou-materialiste, lectura ficțiunii românești scrise de femei poate fi reconfigurată printr-o lentilă difractivă, care pune accent pe procese, relaționalitate și devenire. Metoda *diffraction reading*, utilizată atât de Donna Haraway, cât și de Trinh Minh-ha, funcționează ca instrument pentru a surprinde „diferența” ca „diferență critică în interior”, punând în lumină nu opozițiile fixe, ci interferențele productive dintre discursuri, corpuri și materialități.⁴ Barad, pe de altă parte, amplifică sensul difracției, discutând-o ca pe un „instrument de analiză care participă și răspunde la efectele

2. Pierre Bourdieu și Randal Johnson, *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature* (Cambridge: Polity Press, 2016), 30–31.

3. Vezi anexa.

4. Evelieen Geerts și Iris van der Tuin, „Diffraction and Reading Diffractionally”, last modified 29 Nov 2025. <https://newmaterialism.eu/almanac/d/diffraction.html>.

diferenței”.⁵ După cum subliniază Karen Barad, „în locul unei metodologii ierarhice care pune texte, teorii sau curente de gândire unele împotriva altora, angajarea difractivă presupune citirea lor în mod dialogic, «unele prin altele»”⁶. Prin urmare, pentru Haraway, Trinh Minh-ha și Barad, difracția nu este doar o metaforă, ci un instrument analitic care investighează efectele diferenței, ținând seama de transformările continue și de complexitatea inepuizabilă a lumii. Stacy Alaimo observă că numeroși cercetători au discutat agentivitatea în absența unui subiect uman stabil: dincolo de incursiunea lui Carolyn Merchant asupra agentivității naturii în istoriografia mediului, sau de analiza lui Ladelle McWhorter despre agentivitatea murdăriei, și dincolo de explorarea mai abstractă a realismului agențial la Barad, apare și conceptul de agentivitate „negativă”. Deși este utilizat predominant în studiile despre dizabilitate, în special de teoreticieni precum Susan Wendell, acest concept poate fi extins la corpul uman în general, înțeles ca având „o viață complexă proprie”⁷ – una care include durerea, boala și vulnerabilitatea.

În acest sens, ficțiunea unor autoare precum Elena Bacaloglu sau Sofia Nădejde oferă exemple elocvente: corpul feminin apare acolo în experiențele sale de suferință, fie în durerea nașterii, fie în traumele întreruperii de sarcină ori în alte afecțiuni care îi marchează materialitatea. Conceptualizarea unor forme de agentivitate, cum sunt durerea sau boala ca agentivitate „negativă”, permite examinarea felului în care subiectivitatea poate migra de la uman la non-uman și în ce măsură o astfel de analiză poate revela un alt tip de înțelegere a operelor. De asemenea, analiza bazată pe convergența dintre uman și non-uman, precum și pe intra-acțiunea dintre acestea, poate evidenția relațiile dintre materie, discurs, natură și efectele produse împreună. Pe un astfel de model, inspirat de analiza postumană a lui Derek Ryan asupra romanului *Valurile de Virginia Woolf*⁸, se poate investiga materialitatea luxului sau a precarității în romanul *Patimi*, precum și rețeaua de legături dintre agentivitatea obiectelor sau, așa cum le denumește Jane Bennett în *Vibrant Matter*⁹, *thing power* și *subiectivitate*. În aceeași lucrare, Bennett subliniază că atunci când vorbim despre un „lucru” (thing), ne referim în fapt la relația dintre subiect și obiect.

Astfel, asocierea lecturii difractive cu metodele close reading și distant reading, integrând conceptele nou-materialismului – realism agențial, intraacțiune (Barad), transcorporealitate (Alaimo) și autremondialization (Haraway) – permite analiza lumilor construite în romanele alese, precum și a fenomenelor care le înconjoară: recepția critică, producția discursului prin intermediul corpurilor materiale, contextul literaturii mondiale și mediul social. Metoda distant reading introduce perspectiva literaturii mondiale ca sistem, nu doar ca mod de lectură, un concept susținut de Moretti și alți cercetători pentru a examina structurile și relațiile sistemice care guvernează producția, circulația și recepția operelor literare. Warwick Research Collective accentuează că literatura mondială, în această viziune, este structurată pe inegalitate, nu pe diferență, evidențiind operele sau tradițiile privilegiate în cadrul sistemului global și relațiile de putere economice, culturale și politice care le modelează. În paralel, Noul Materialism și lectura difractivă se concentrează pe „modelele de diferență care fac o diferență”¹⁰. Acest concept de difracție, preluat din fizică, sugerează că interacțiunile complexe între entități materiale generează modele unice și imprevizibile de diferență:

„Dacă reflexia ne arată o entitate neschimbabilă, difracția, în schimb, creează continuu noi modele de diferență. Micile deplasări în fantele înguste creează continuu noi tipuri de difracție și interferență. ceea ce era în prim-plan – razele de lumină deflectate – devine întunecat și se transformă în fundal și invers. Procesul de difracție creează noi modele care se schimbă mereu”¹¹

Astfel, în timp ce perspectivele teoreticienilor literari care se ocupă de conceptul de „world literature” se concentrează în mod special pe structurile de inegalitate și pe mecanismele de privilegiere sau marginalizare care guvernează circulația și recepția operelor la scară globală, Noul Materialism și lectura difractivă propun o abordare complementară, orientată spre modul în care interacțiunile materiale și agenții intra-acțiune generează și transformă constant modele de diferență. În timp ce analiza literaturii mondiale tinde să surprindă distribuția inegală a capitalului cultural și ierarhiile stabilite între tradiții, spații literare și autori, abordarea difractivă examinează procesele relaționale dintre materie, discurs și subiectivitate, evidențiind efectele performative și producerea de diferențe în interiorul lumilor ficționale. Combinația acestor două perspective permite o înțelegere mai complexă

5. Ibid.

6. Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning* (Durham: Duke University Press, 2007), 30.

7. Stacy Alaimo și Susan J. Hekman, eds., *Material Feminisms* (Bloomington: Indiana University Press, 2008), 250.

8. Derek Ryan, *Virginia Woolf and the Materiality of Theory: Sex, Animal, Life* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2013), cap. „Quantum Reality and Posthuman Life: The Waves”.

9. Jane Bennett, *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things* (Durham, NC: Duke University Press, 2010).

10. Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway*, 72.

11. Nina Lykke, *Feminist Studies: A Guide to Intersectional Theory Methodology and Writing* (New York: Routledge, 2010), 155.

a literaturii globale, care nu doar cartografiază pozițiile privilegiate și marginalizate ale textelor, ci și dezvăluie dinamica internă a interacțiunilor materiale și conceptuale, relevând modul în care diversele practici literare, influențele culturale și condițiile sociale se intersectează pentru a produce efecte estetice și simbolice. În acest sens, integrarea ambelor metode de analiză poate îmbogăți interpretarea operelor literare, oferind o viziune care recunoaște atât structurile sistemice de putere, cât și agențialitatea materială și performativă care modelează experiența literară în cadrul unui context global.

O altă metodă, reappropriată de cercetarea feministă contemporană, în special în analiza studiilor de caz, este *close reading*. Deși poate părea contra-intuitivă în contextul discuției despre *distant reading* și *diffractive reading*, *close reading* rămâne frecvent utilizată în critica feministă. Jasmina Lukić și Adelina Sánchez subliniază în „Feminist Perspectives on Close Reading”, capitol din *Theories and Methodologies in Postgraduate Feminist Research* (ed. Rosemarie Buikema, Gabriele Griffin și Nina Lykke, Routledge, 2011), importanța acestei metode ca instrument esențial: nu numai că focalizează analiza asupra genului ca element critic central, dar permite și alternarea între diferite metode de investigare a textului. Chiar dacă metodologiile feministe s-au îndepărtat de *close reading* în perioada post-al doilea val feminist, Lukić și Sánchez arată că, odată depășite limitările New Criticism-ului, *close reading* rămâne o unealtă foarte utilă în studiile literare feministe, oferind o înțelegere detaliată a structurilor textuale, a strategiilor discursive și a reprezentărilor de gen: „Ca parte integrantă a unor activități critice lectură critică a diferitelor texte culturale, citirea atentă este utilizată în cadrul unui o varietate de cadre interpretative feministe, incluzând, printre altele, stilistica feministă, deconstrucția, lecturile postcoloniale și narratologice interpretări narratologice”.¹²

Abordările metodologice și practicile feministe sunt esențiale nu doar pentru receptarea corpusului de romane analizat, ci și pentru dezvoltarea criticii literare românești. *Feminist standpoint theory*, în cadrul căreia *close reading* poate fi utilizat așa cum am descris anterior, constituie o bază solidă pentru cercetarea literară, permițând definirea poziției cercetătoarei astfel încât să evidențieze importanța perspectivei de gen în analiza textelor. Această abordare facilitează explorarea nu doar a operelor literare, ci și a contextului socio-cultural în care acestea au fost create, scoțând în prim-plan experiențele, preocupările și perspectivele femeilor și ale altor grupuri marginalizate. În plus, *feminist standpoint theory* oferă un cadru teoretic adecvat pentru examinarea geografii sociale și culturale ale autoarelor analizate. Înțelegerea poziției lor sociale, istorice și culturale permite evidențierea modului în care aceste contexte influențează producția literară și modul în care operele reflectă, contestă sau negociază normele și valorile societății în care autoarele au trăit. Conform Sandrei Harding, care a teoretizat conceptul, standpoint-ul feminist își are rădăcinile în dialectica stăpân/sclav a lui Hegel și se dezvoltă ulterior într-o formă mai elaborată la Marx, Engels și Lukács, sub conceptul de „standpoint of the proletariat”:

„Pe scurt, această propunere susține că poziția dominantă a bărbaților în viața socială are ca rezultat înțelegeri parțiale și perverse, în timp ce poziția subjugată a femeilor oferă posibilitatea unor înțelegeri mai complete și mai puțin perverse. Feminismul și mișcarea femeilor oferă teoria și motivația pentru cercetare și lupta politică care pot transforma perspectiva femeilor într-un „punct de vedere” - o bază preferabilă din punct de vedere moral și științific pentru interpretările și explicațiile noastre privind natura și viața socială”.¹³

În esență, *feminist standpoint theory* facilitează un tip de cercetare care adoptă o perspectivă contextualizată, luând în considerare poziția socială și de gen a cercetătorului sau cercetătoarei. Aceasta constituie un cadru conceptual fertil pentru orice analiză care urmărește înțelegerea dinamicilor periferiilor sau marginilor sociale și culturale. Majoritatea cercetătoarelor din zona Noului Materialism și a studiilor postumane se sprijină pe această teorie, întrucât, așa cum subliniază Sandra Harding, abordarea necesită conceptul de *embracing* (îmbrățișare, cuprindere) ca teren fertil pentru „investigarea identităților fracturate generate de viața modernă”. Totodată, Harding atrage atenția că aceasta poate implica și „întoarceri fanteziste la totalitatea primordială a copilăriei, a societăților pre-clasă sau la conștiințe <unitare> de gen ale speciei”, toate acestea contribuind la configurarea epistemologiei standpoint-ului¹⁴. Donna Haraway dezvoltă, într-o formă diferită, teoria standpoint, iar în eseul său din 1988, „Situated Knowledges”, introduce conceptul de cunoaștere situată. Acest concept reprezintă o modalitate de a redefini obiectivitatea, renunțând la pretenția unei universalități omniprezente pe care Haraway o numește „god trick” (truc al lui Dumnezeu/truc divin). Ea subliniază că „această perspectivă a viziunii infinite este o iluzie”¹⁵.

12. Rosemarie Buikema, Gabriele Griffin, Nina Lykke. *Theories and Methodologies in Post-Graduate Feminist Research: Researching Differently* (London: Routledge, 2011), 107.

13. Sandra G. Harding, *The Science Question in Feminism* (Ithaca: Cornell University Press, 1986), 280.

14. Ibid.

15. Donna Haraway, „Situated Knowledges”, 582.

Astfel, Haraway dezvoltă conceptul de obiectivitate feministă, transformat ulterior în noțiunea de *cunoaștere situată*, care echivalează, de fapt, cu asumarea caracterului parțial al oricărei forme de cunoaștere: „Obiectivitatea feministă se referă la localizarea limitată și la cunoașterea situată, nu la transcendență și la separarea subiectului de obiect. Ea ne permite să devenim răspunzători pentru ceea ce învățăm să vedem.”¹⁶ În continuarea eseului, Haraway construiește o paralelă între cunoașterea situată și metaforele vederii, subliniind influența pe care animalele de companie – în cazul ei, câinii – au avut-o asupra modului în care înțelege obiectivitatea. Ea explorează ideea perceperii lumii printr-un set limitat de celule retinale, în timp ce alte capacități senzoriale, precum simțul olfactiv, pot fi mult mai dezvoltate. Această analogie ne obligă să regândim conceptul de obiectivitate și să recunoaștem importanța perspectivelor multiple, a limitelor perceptive și a contextului în procesul de producere a cunoașterii.¹⁷ Cunoașterea situată oferă un cadru teoretic care favorizează o abordare contextualizată și interconectată a procesului de cunoaștere. Acest concept pornește de la ideea că perspectiva și poziționarea socială, culturală și istorică a individului influențează modul în care înțelegem lumea, inclusiv textele literare. O analiză bazată pe cunoaștere situată permite explorarea atât a corpusului literar, cât și a contextului socio-politic și cultural în care autoarele au trăit și au scris. În același timp, acest cadru teoretic promovează o atitudine reflexivă și responsabilă față de cunoaștere, recunoscând limitele și parțialitatea perspectivelor individuale și subliniind importanța conștientizării propriilor prejudecăți și privilegii în procesul de interpretare și analiză.

Și dacă până acum am contestat metodele tradiționale de analiză, se impune menționarea importanței unei perspective naratologice – mai ales în contextul lecturii de tip *close reading* – și, mai specific, a unei naratologii feministe. Naratologia feministă examinează felul în care genul și sexualitatea modelează narațiunile, investigând construcția și reprezentarea personajelor feminine și masculine, precum și modul în care stereotipurile de gen și relațiile de putere sunt reproduse, subminate sau transformate. Într-un eseu din 1986, Susan Lanser propune una dintre primele incursiuni teoretice în naratologia feministă, subliniind necesitatea unor instrumente naratologice capabile să răspundă adecvat specificului textelor scrise de femei. Esențial în demersul ei timpuriu este recunoașterea genului ca factor constitutiv al structurilor narrative și evidențierea faptului că perspectiva de gen lipsea aproape complet din naratologia tradițională de până atunci.

„Este ușor de observat că aproape nicio lucrare din domeniul naratologiei nu a luat în considerare genul, fie în desemnarea unui canon, fie în formularea de întrebări și ipoteze. Acest lucru înseamnă, în primul rând, că narațiunile care au stat la baza naratologiei au fost fie texte ale bărbaților, fie texte tratate ca texte ale bărbaților [...] Recunoașterea acestei specificități a condus nu numai la relectură a textelor individuale, ci și la rescrierea istoriei literare; sugerez că aceasta a condus, de asemenea, la o rescriere a naratologiei care să țină seama de contribuția femeilor ca producătoare și interprete de texte.”¹⁸

O contribuție semnificativă la dezvoltarea naratologiei este adusă de Robyn Warhol, care introduce conceptele de narator „captivant” (*engaging*) și „distant” (*distancing*). În eseu *Toward a Theory of the Engaging Narrator*, Warhol analizează diferențele dintre aceste două tipuri narrative și modul în care ele influențează experiența cititorului și interpretarea textelor. Autoarea subliniază că un narator „captivant” are capacitatea de a implica emoțional cititorul în poveste, creând o legătură profundă între acesta și personaje sau evenimente. Un astfel de narator poate provoca reacții afective intense, mergând până la emoții copleșitoare sau chiar lacrimi, după cum observă însăși Warhol.¹⁹ În contrast cu naratorul „captivant”, un narator „distant” păstrează o separare clară între sine și cititor. Warhol analizează în mod deosebit relația dintre naratorul „captivant”, romanul sentimental și scriitoare, argumentând că această legătură ridică întrebări esențiale pentru critica literară și deschide posibilitatea unei discuții mai ample în acest sens²⁰. Cum numeroase romane scrise de autoare din perioada respectivă au fost frecvent etichetate de critici drept romane sentimentale, conceptele teoretice dezvoltate de Warhol oferă un instrument valoros pentru înțelegerea modului în care aceste texte au fost receptate și poziționate în câmpul literar, precum și pentru evidențierea contribuției lor la evoluția literaturii.

Odată cu popularizarea termenului de *intersecționalitate* în anii 1990, acesta începe să influențeze treptat toate domeniile de cercetare, inclusiv naratologia feministă. Această schimbare se observă în lucrările lui Susan Lanser, Robyn Warhol și Susan Friedman. Deși Friedman nu utilizează în mod explicit teoria intersecțională, contribuie în

16. Ibid., 583.

17. Ibid.

18. Susan S. Lanser, „Toward a Feminist Narratology”, *Style* 20 (1986) 341–63, 343.

19. Robyn R. Warhol, „Toward a Theory of the Engaging Narrator: Earnest Interventions in Gaskell, Stowe, and Eliot.” *PMLA* 101(1986): 811–18, 817.

20. Ibid.

mod semnificativ la reorientarea teoriei narative feministe către o perspectivă intersecțională și la distanțarea de accentele sale predominant euro-americe. Ea subliniază importanța investigării „rolului diferențelor geopolitice și culturale în furnizarea a ceea ce generează, motivează și alimentează narațiunea”.²¹ Unele naratologii feministe actualizate vor facilita îmbinarea acestei grile analitice cu diverse direcții de metodologie și practică feminisă discutate, dar, mai ales, mă vor ajuta și la discutarea în paralel a reprezentării feminine din romane scrise de bărbați în perioada 1845-1914.

În cartea sa din 2010, *Feminist Studies: A Guide to Intersectional Theory, Methodology and Writing*, Nina Lykke discută atât epistemologiile feministe, cât și metodele și metodologiile feministe. În capitolul dedicat metodologiilor, deplânge situația acestora din urmă, care nu ocupă un spațiu atât de mare în teoria și practica feminisă, așa cum o face epistemologia. Lykke abordează mai multe poziții epistemologice, care se pot discuta ca principii metodologice și metode, și modurile în care ele se leagă de probleme etice, dar și de cadre teoretice feministe. Cu ajutorul acestui capitol și prin acest exercițiu de cartografiere, autoarea „subliniază faptul că pluralismul și diversitatea sunt termeni cheie în chestiuni de epistemologie, metodologie, etică și metode”.²² Cu alte cuvinte, cercetarea și practica feminisă încurajează îmbinarea și interconectarea mai multor metode și metodologii. De asemenea, sunt promovate experimentul și creativitatea în scrisul academic și, nu în ultimul rând, trecerea de la formele narative la persoana a treia, specifice textelor științifice tradiționale, la construcții bazate pe „noi” sau „eu”. Acest aspect semnifică o schimbare importantă în ceea ce privește poziția și perspectiva naratorului: „de la o persoană depersonalizată, un narator divin, omniscient și omniprezent, către naratori care apar în mod explicit și vizibil la persoana întâi și care se fac răspunzători și se angajează în ceea ce privește perspectiva lor parțială și împotriva fundalului contextului în care este produsă cercetarea.”²³

Concluzii

Studiul romanului românesc scris de femei între 1845 și 1914 arată cât de important este să folosim metode diverse și complementare pentru a înțelege aceste texte. Combinând lecturi difractive, close reading și distant reading, putem surprinde nu doar ce spun romanele, ci și cum interacționează ideile, personajele și mediul lor cu lumea reală, socială și culturală. Această abordare ne ajută să vedem atât perspectivele autoarelor, cât și contextul în care au scris, oferind o imagine mai completă a lumii lor literare.

Teoriile feministe, precum *standpoint theory* și cunoașterea situată a lui Haraway, ne arată cât de mult contează poziția socială, culturală și istorică a autoarelor în înțelegerea textelor lor. Prin această lentilă, putem aprecia mai bine experiențele, preocupările și perspectivele femeilor, dar și felul în care acestea au fost influențate de marginile sociale în care trăiau.

Naratologia feminisă, cu conceptele lui Lanser și Warhol despre naratori „captivanți” sau „distanți”, ne permite să înțelegem modul în care povestirea poate emoționa cititorul sau poate păstra o anumită distanță, precum și modul în care aceste alegeri influențează recepția critică a romanelor. În plus, perspectiva intersecțională a lui Friedman adaugă o dimensiune importantă: cultura și politica, precum și poziționarea geografică, contează în modul în care o scriitoare este citită și integrată în istoria literară. În final, abordarea propusă arată că literatura scrisă de femei nu trebuie privită doar ca un „subiect de cercetare”, ci ca o lume în sine, plină de conexiuni între personaje, corpuri, idei și contexte sociale. Folosind aceste metode, putem vedea mai clar cum aceste romane au contribuit la literatura română și cum experiențele și perspectivele autoarelor continuă să inspire o înțelegere mai bogată și mai nuanțată a literaturii și a lumii în care trăim.

21. Susan S. Lanser, *Gender and Narrative*, last modified 29 Feb 2024. <https://www-archiv.fdm.uni-hamburg.de/lhn/node/86.html#Nuening>.

22. Nina Lykke, *Feminist Studies*, 165

23. s. Ibid.

Anexa

Variantă de corpus al romanelor scrise de autoare între anii 1845-1914:

Nr.	Autoare	Titlu	Anul
1	Doamna L. (Marie Boucher, V.A. Urechia)	Omul muntelui	1858
2	Constanța Dunca-Șchiau	Estella	1863
3	Constanța Dunca-Șchiau	Omul Negru	1863
4	Constanța Dunca-Șchiau	Elena Mănescu	1863- 1864
5	Constanța Dunca-Șchiau	O familie din București	1867
6	Constanța Dunca-Șchiau	Sub vălul Bucureștilor. Fiica adoptată	1867
7	Maria Movilă (V.A. Urechia, Marie Boucher)	Lupu. Roman național	1870
8	Maria Flechtenmacher	Necompatibilitatea sau efectele educațiunii	1878
9	Emilia Lungu	Ebnira	1882
10	Dito și Idem (Carmen Sylva și Mite Kremnitz)	Astra	1887
11	Iulia Hașdeu	Domnișoara Ursuza	1891
12	Adela Xenopol	Dorin Moina	1893
13	Maria Eschenazi	Estella și Maria sau răsplata virtutei	1894
14	Aurelia Păcățeanu-Rubenescu	Lilian. Roman oroginal	1897
15	Eugenia Ianculescu de Reus	Voință	1902
16	Sofia Nădejde	Patimi	1903
17	Sofia Nădejde	Tragedia obrevnicilor. Roman istoric original	1903
18	Sofia Nădejde	Robia banului	1906
19	Elena Bacaloglu	În luptă. Roman psihologic	1906
20	Eugenia Ianculescu de Reus	În amurgul vieții. Mare roman original inedit	1906
21	Sofia Nădejde	Părinți și copii	1907
22	Sylvia de P.	Istoria unei familii bucureștene. Calypso. Roman de moravuri contimporane din România	1907
23	Cornelia Drăgănescu	Victimele soartei	1908
24	Bucura Dumbravă	Haiducul	1908
25	Constanța Hodoș	Martirii	1908
26	Irina G. Lecca	Dreptul vieții	1908
27	Irina G. Lecca	Fetele lui conu Arghire	1910
28	Irina G. Lecca	Pe urma dragostei	1910
29	Olteo (Olimpia Teodoru)	Iubire fatală. Roman social	1911
30	Olteo (Olimpia Teodoru), Doru (Doru Teodoru)	Un proces pierdut. Roman social	1911
31	Bucura Dumbravă	Pandurul	1912
32	Maria Theodoran-Carada	Maica Sofia	1912
33	Maria Th. Ionescu	Dragoste cu foc	1913
34	Adela Xenopol	Pe urma războiului	1913
35	Emilia Tailler	Dragoste de scriitor sau romanul lui Victor Hugo	1914

Bibliography

- Alaimo, Stacy, and Susan J. Hekman. *Material Feminisms*. Bloomington: Indiana University Press, 2008.
- Bal, Mieke. *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. Toronto: University of Toronto Press, 2009.
- Barad, Karen. *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham: Duke University Press, 2007.
- Bennett, Jane. *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Durham: Duke University Press, 2010.
- Bhattacharya, Tithi, ed. *Social Reproduction Theory: Remapping Class, Recentring Oppression*. London: Pluto Press, 2017.
- Boatcă, Manuela. *Laboratoare ale modernității: Europa de Est și America Latină în relație* [Laboratories of Modernity: Eastern Europe and Latin America in Relation]. Cluj-Napoca: Idea, 2019.
- Bourdieu, Pierre, and Randal Johnson. *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature*. Cambridge: Polity Press, 2016.
- Braidotti, Rosi. *Posthuman Knowledge*. Cambridge: Polity Press, 2019.
- Buikema, Rosemarie, Gabriele Griffin, and Nina Lykke, eds. *Theories and Methodologies in Post-Graduate Feminist Research: Researching Differently*. London: Routledge, 2011.
- Butler, Judith. "Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory." *Theatre Journal* 40, no. 4 (1988): 519–531.
- Casanova, Pascale, and M. B. DeBevois. *The World Republic of Letters*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004.
- Chiorean, Maria, et al. "Locuire și spațiu în romanul românesc (1845–1947)" [Dwelling and Space in the Romanian Novel (1845–1947)]. *Transilvania*, no. 9 (2021): 75–85. <https://doi.org/10.51391/trva.2021.09.09>.
- Coutinho, Eduardo F., ed. *Brazilian Literature as World Literature*. New York: Bloomsbury, 2018.
- Damrosch, David. "World Literature in a Postcanonical, Hypercanonical Age." In *Comparative Literature in an Age of Globalization*, edited by Haun Saussy, 43–53. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2006.
- Damrosch, David. "World Literature Today." *World Literature Today* 77, no. 1 (April–June 2003): 9–14.
- Firestone, Shulamith. *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution*. London: Verso, 2015.
- Fraser, Nancy. *Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis*. London: Verso, 2020.
- Friedman, Susan Stanford. *Mappings: Feminism and the Cultural Geographies of Encounter*. Princeton: Princeton University Press, 1998.
- Gârdan, Daiana. "The Great Female Unread: Romanian Women Novelists in the First Half of the Twentieth Century: A Quantitative Approach." *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 4, no. 1 (2018). <https://doi.org/10.24193/mjcst.2018.5.07>.
- Geerts, Evelien, and Iris van der Tuin. "Diffraction and Reading Diffractionally." Last modified February 29, 2024. <https://newmaterialism.eu/almanac/d/diffraction.html>.
- Ghodsee, Kristen. "Feminism-by-Design: Emerging Capitalisms, Cultural Feminism, and Women's Nongovernmental Organizations in Postsocialist Eastern Europe." *Signs* 29, no. 3 (2004): 727–753.
- Haraway, Donna. "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective." *Feminist Studies* 14, no. 3 (1988): 575–599.
- Harding, Sandra. *Feminism and Methodology: Social Science Issues*. Bloomington: Indiana University Press, 1996.
- Harding, Sandra. *Objectivity and Diversity: Another Logic of Scientific Research*. Chicago: University of Chicago Press, 2015.
- Harding, Sandra G. *The Science Question in Feminism*. Ithaca: Cornell University Press, 1986.
- Hill Collins, Patricia, and Sirma Bilge. *Intersectionality*. Cambridge: Polity Press, 2016.
- Iovănel, Mihai. *Istoria literaturii române contemporane 1990–2020* [History of Contemporary Romanian Literature, 1990–2020]. București: Polirom, n.d.
- Istrate, Ion, and Institutul de Lingvistică și Istorie Literară "Sextil Pușcariu." *DCRR: dicționar cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* [Chronological Dictionary of the Romanian Novel from Its Origins to 1989]. București: Editura Academiei Române, 2004.
- Lanser, Susan S. *Gender and Narrative*. Last modified February 29, 2024. <https://www-archiv.fdm.uni-hamburg.de/lhn/node/86.html#Nuening>.
- Lanser, Susan S. "Sapphic Dialogics: Historical Narratology and the Sexuality of Form." In *Postclassical Narratology: Approaches and Analyses*, edited by Jan Alber and Monika Fludernik, 186–205. Columbus: Ohio State University Press, 2010.
- Lanser, Susan S. "Are We There Yet? The Intersectional Future of Feminist Narratology." *Foreign Literature Studies* 32 (2010): 32–41.
- Lanser, Susan. "Sexing the Narrative: Propriety, Desire, and the Engendering of Narratology." *Narrative* 3 (1995):

85–94.

- Lanser, Susan. "Shifting the Paradigm: Feminism and Narratology." *Style* 22 (1988): 52–60.
- Lanser, Susan. "Toward a Feminist Narratology." *Style* 20 (1986): 341–363.
- Lykke, Nina. *Feminist Studies: A Guide to Intersectional Theory, Methodology and Writing*. New York: Routledge, 2010.
- Lykke, Nina. *Writing Academic Texts Differently: Intersectional Feminist Methodologies and the Playful Art of Writing*. New York: Routledge, 2016.
- Magyari-Vincze, Enikő. *Diferența care contează. Diversitatea socio-culturală, prin lentila antropologiei feministe* [The Difference That Matters: Socio-Cultural Diversity through the Lens of Feminist Anthropology]. Cluj-Napoca: Desire, 2002.
- Martin, Mircea, Christian Moraru, and Andrei Terian, eds. *Romanian Literature as World Literature*. New York: Bloomsbury, 2018.
- Millett, Kate. *Sexual Politics*. Chicago: University of Illinois Press, 2000.
- Minh-ha, Trinh T. "An Acoustic Journey." In *Rethinking Borders*, edited by John C. Welchman, 1–17. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996.
- Minh-ha, Trinh T. "Not You/Like You: Postcolonial Women and the Interlocking Questions of Identity and Difference." In *Dangerous Liaisons: Gender, Nation, and Postcolonial Perspectives*, edited by Anne McClintock, Aamir Mufti, and Ella Shohat, 415–449. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997.
- Moretti, Franco. "World-Systems Analysis, Evolutionary Theory, 'Weltliteratur.'" *Review (Fernand Braudel Center)* 28, no. 3 (2005): 217–228.
- Moretti, Franco. *Distant Reading*. London: Verso, 2015.
- Nünning, Ansgar. "Towards a Cultural and Historical Narratology: Concepts, Diachronic Approaches and Projects." In *Anglistentag 1999 Mainz: Proceedings*, edited by Bernhard Reitz and Sigrid Rieuwerts, 345–373. Trier: WVT, 2000.
- Parvulescu, Anca, and Manuela Boatcă. "The Inter-Imperial Dowry Plot: Modernist Naturalism in the Periphery of European Empires." *Interventions* 23, no. 4 (2021): 570–595.
- Pojoga, Vlad, et al. "Diversitate identitară în romanul românesc (1844–1932)" [Identity Diversity in the Romanian Novel (1844–1932)]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 33–44.
- Puwar, Nirmal. *Space Invaders: Race, Gender and Bodies Out of Place*. Oxford: Berg, 2003.
- Ryan, Derek. *Virginia Woolf and the Materiality of Theory: Sex, Animal, Life*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2022. <https://doi.org/10.1515/9780748676446>.
- Spivak, Gayatri C. "Three Women's Texts and a Critique of Imperialism." *Critical Inquiry* 12, no. 1 (1985): 243–261.
- Tihanov, Galin. *The Birth and Death of Literary Theory: Regimes of Relevance in Russia and Beyond*. Stanford: Stanford University Press, 2019.
- Todorova, Maria. *Imagining the Balkans*. Updated ed. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- van der Tuin, Iris. "Diffraction as a Methodology for Feminist Onto-Epistemology: On Encountering Chantal Chawaf and Posthuman Interpellation." *Parallax* 20, no. 3 (2014): 231–244.
- Warhol, Robyn R. "Toward a Theory of the Engaging Narrator: Earnest Interventions in Gaskell, Stowe, and Eliot." *PMLA* 101 (1986): 811–818.
- Warwick Research Collective. *Combined and Uneven Development: Towards a New Theory of World-Literature*. Liverpool: Liverpool University Press, 2015.